

Det nye Kina

Taler

Karl Evang

- 1 «Vi ønsker ikke at dere skal levere noe skjønnmaleri når dere kommer hjem, ikke
noe forherliget bilde av det nye Kina,» sier den kinesiske visestatsminister Hsi
Chung-hsien, som mottar min kone og meg i et nydelig gammelt kinesisk hus
innenfor murene til den tidligere «forbudte by», keiserens område på 750 mål i
5 Peking sentrum.

- «Fortell sannheten,» fortsetter han. «Fortell hva dere har sett med egne øyne.
Vi har store problemer. Det er langt fram. Nå får vi f.eks. betydelige
vanskeligheter med produksjonen, særlig kanskje i lettindustrien, for vi må
10 styrke innsatsen i jordbruket. Vi må sette inn flere folk der og produsere mere
mat. To dårlige år har vi hatt etter hverandre med tørke, oversvømmelser, med
storm, haggel og innsektplage.»

- Fortelle sannheten, ja. Det er kanskje ikke, selv med beste vilje, så lett som det
15 høres. Ukjent var vi med land og språk da vi kom, og tre og en halv uke gir ikke
tid til dyptgående studier. Vi må jo også gå ut fra at kineserne, slik vi også gjør
det når det kommer gjester til oss, særlig viser fram noe av det de selv synes er
godt, som de har fått til slik de vil ha det. Men selv om man nøyer seg med å
fortelle om det man har sett, er det ikke så enkelt. Når en sitter her i Norge
20 etterpå og skal forsøke å sortere alle de voldsomme inntrykkene fra dette
kjempelandet, føler en avmakt. Er det i det hele mulig bare med ord å gi andre
som ikke har sett og opplevet det selv et noenlunde riktig inntrykk? Ja, sier
straks noen hjelpsomme og vitebegjærlige mennesker her hjemme. Det må da
være noe som har overrasket dere i det nye Kina. Var det ikke noe som begeistret
25 dere, eller noe som skremte og skuffet, var det ikke noe som var bedre enn det
dere hadde ventet eller noe som var verre?

Jo, ville vi måtte svare på alle disse spørsmål, men det fører oss ikke langt, for da
blir vi igjen minnet om at det er vår egen målestokk vi her setter opp. Vi måler

det vi fant mot forhold slik vi kjenner dem i Norge, eller som vi kanskje kjenner dem fra andre av Vestens land eller andre land i Østen som vi tilfeldigvis har besøkt. Det er her den store vanskeligheten kommer inn. Hvis sannheten virkelig skal fram i dypeste mening, må da ikke hvert enkelt land bedømmes og måles etter sin egen målestokk, d.v.s. i lys av landets og folkets egenart?

Må ikke særlig et land med så særpreget historie, med slik eldgammel kultur, med et så anspent og vanskelig forhold til Vestens land som Kina, bedømmes nettopp ut fra disse spesielle forutsetninger?

Overfor de enorme problemene, overfor den revolusjon som her foregår i et land med mere enn en halv gang til så mange mennesker som Sovjetunionen og USA til sammen, blir vår egen lokalbestemte, nær sagt provinsielle målestokk underlig blek og uvirkelig.

For en ting er sikkert. Det som skjer i det nye Kina i dag er overveldende. Her skapes verdenshistorie hver måned, hver uke, ja nær sagt hver dag. Kjempen blant verdens land har definitivt gnidd århundrenes søvn ut av sine øyne. Den godmodige, tålmodige, alltid utplyndrete og utnyttete kinesiske bonde, som utgjør den store majoritet av disse 670 millioner mennesker, har løftet sitt hode, og det later ikke til at han noen gang vil senke det igjen. «Nå,» sier kineserne, «må vi stole bare på oss selv. Det er ingen andre som kan eller vil hjelpe oss, bortsett fra den hjelpen vi får fra våre brødre i andre sosialistiske land.»

Til disse land føler Kina seg på den annen side i stor takknemlighetsgjeld, særlig naturligvis til Sovjetsamveldet. Det fremheves stadig at det kinesiske folk i dag følger den veg som det russiske folk viste i 1917. Man bygger på Marx og Lenin og på Sovjetsamveldets erfaringer. Det er også lett på mange områder i produksjon, i skolevesen, helsestell o.s.v. å finne disse sovjetrussiske forbildene.

Men, sier kineserne, det ville være galt slavisk å overføre til et land erfaringer fra et annet. Her siterer de, som så ofte, sin egen hovedteoretiker, Mao Tse Tung, Chairman Mao (formann Mao) som han kalles. Man må velge blant det man kan lære fra andre land, sier Mao, velge det som passer under de særlige forhold i ens eget. Og man må tilpasse erfaringer og metoder.

Er det noe som kjennetegner det nye Kina, er det nettopp denne tilpasningsevnen, smidigheten og evnene til kompromiss i praksis mens man

70 samtidig fastholder de ideologiske retningslinjene I hovedsak. «Vi må stå på
begge ben,» lyder en av kinesernes viktigste slagord i dag, som så ofte preget av
kinesernes gamle bildespråk. Med å stå på begge ben mener de da at man f.eks. i
produksjonslivet skal søke å bruke de mest mulig moderne metoder, men
75 samtidig ikke slå vrak på de gamle og primitive. I helsestellet brukes Vestens
legevitenenskapelige metoder side om side med den gamle folkemedisin. En
professor ved universitetet skal utføre minst én måneds legemlig arbeid, en
student 2 måneder i året. Bøndene skal også delta i industriell virksomhet eller
håndverk. Alt dette er «å stå på begge ben».

80 Men samtidig fastholder man med stor kraft prinsippene, det ideologiske
grunnlaget. Det gjelder å være rettroende, å forstå og etterleve de paroler som
ledelsen utformer.

Et spørsmål stiller alle når de hører vi nylig er kommet hjem fra Kina: «Er det
85 mangel på mat der? Er det hungersnød?»

Vårt hovedinntrykk var dette: Tegn til hungersnød så vi ikke da vi var der i
desember 1960. At det var knapt med mat var det derimot lett å se. Ingen la for
øvrig skjul på det, men det var tydelig at de nåværende myndigheter prøvde å
90 fordele det som var. De viktigste matvarene var derfor rasjonert. Viktigst i Kina
er ris, som i de fleste delene av landet er et hovednæringsmiddel som erstatter
brødet hos oss. Rasjonen av ris vekslet noe, den var f.eks. i Peking i desember
1960 omkring 16 kg. pr. måned i gjennomsnitt. d.v.s. vel 1/2 kg. pr. person pr.
dag. Den vekslet imidlertid sterkt fra 12 til 30 kg. pr. måned, slik at
95 tungarbeidere altså fikk omtrent 1 kg. om dagen. Rasjonen av kjøtt, fisk og
sukker vekslet med tilgangen, men var da vi var der meget lav, av fisk omtrent
400-500 gram om måneden, av kjøtt omtrent det halve. Også sukkerrasjonen var
lav, ca. 1/2 kg pr. måned. Matfetterasjonene var også relativt lave og vekslet sterkt
med arbeidsytelse og alder. Med såvidt lave rasjoner tar man direkte sikte på å
100 oppfordre folk til å produsere noe matvarer på si, ved «matauk», slik vi hadde
det i Norge under okkupasjonen. Overalt, også i byene kunne man derfor se
hvordan folk ute på en liten veranda eller gårds plass holdt høns, hadde en gris,
noe ender eller gjess, kaniner o.s.v. Men først og fremst søkte man over alt å
dyrke litt grønnsaker, frukt o.s.v. De kinesiske byene er annerledes egnet til det
105 enn en storby i vest.

La meg i få ord prøve å summere opp noen hovedinntrykk:

110 Med alle til rådighet stående midler søker man i dag å omstille det kinesiske folk til industriell produksjon for å utvide dette ensidige jordbrukslandets næringsgrunnlag. At det skjer ved utbygging av vanlige fabrikker av forskjellig slag, er noe man måtte vente. Nye fabrikkbygg skjot opp overalt, store og små, enklere og mer kompliserte. I den utstrekning det overhodet var mulig prøvde
115 man å legge flest mulig av de nye fabrikkene utenfor de største byene, slik at man fikk en spredning eventuelt i satellitt- eller drabantbyer.

Overalt søkte man å unngå at avstanden mellom arbeidssted og bolig ble for stor.

120 Kineserne er imidlertid gått et skritt lenger enn dette. De prøvde faktisk å engasjere så å si hele befolkningen i industriell eller mekanisk produksjon på ett eller annet vis. I folkekommunene, såvel på landsbygden som i byene, skjedde dette i form av såkalte «verksteder» hvor man i første rekke søkte å produsere
125 industrivarer som folkekommunen selv trengte. Her fant vi alle grader fra ganske små primitive verksteder med håndverktøy eller et par gamle utrangerte dreiebenker til virkelige små fabrikker med bra utstyr.

At produktenes kvalitet var meget vekslende var lett å se, men menneskene lot
130 mere eller mindre til å være grepet av produksjonsfeber. Ustanselig ble det pekt på små improvisasjoner, forbedringer og oppfinnelser som var gjort av arbeiderne selv, av «massen». Overalt svirret det tall om ørene på oss, om hvor mange prosent produksjonen var økt i de årene verkstedet hadde bestått. Og de fleste av dem var dog ganske nye, svært mange var ikke kommet i drift før
135 folkekommunen startet høsten 1958.

Skolevesen, yrkesopplæring og vitenskap gis en usedvanlig bred plass. Man skal på kort tid søke å ta igjen det forsømte. Fremtidens Kina skal bygges på kunnskap, teknikk, vitenskap.

140 De undervisningsanstaltene vi så innenfor helsestellet, vrimlet av kjekk ungdom, men undervisningsmateriellet var ennå til dels meget sparsomt.

Et tredje hovedinntrykk: Enkelthet inntil det spartanske preget livet. Klærne for
145 eksempel er enkle, nesten like for alle. Vinters tid gikk alle i Nord- og Mellom-Kina, både kvinner og menn, i vatterte jakker og bukser, oftest i mørkeblå farge.

Det har aldri vært særlig alminnelig å fyre i husene i Kina, selv i de kaldeste strøkene, derfor måtte man pakke på seg også inne. Det var noe puritansk, dypt
150 moralsk over livet. Da vi et par steder spurte om hvordan man tok vare på de
ugifte mødrene, og deres barn, ble vi først ikke ordentlig forstått, deretter
nærmest ledd ut. Kineserne har lett til - en for øvrig meget godartet - latter.
Hvorfor lo de, spurte vi. Jo, fordi ugifte mødre så å si ikke fantes i Kina. Det var
da anledning til å gifte seg!

155 Selv om nok Østens storfamilie eller klansystem er under omlegging, merket vi
over alt stor respekt for familien og familielivet. De gamle ble - etter Østens
skikk - i alminnelighet tatt vare på i familien selv. De nye gamlehjem var et
resultat av omleggingen av livsformen. Hvis en levet og arbeidet annetsteds enn
160 der ens egne foreldre bodde, hadde man rett til forholdsvis lang permisjon fra
sitt arbeidssted og reisebidrag for å kunne være sammen med foreldrene iallfall
ved den store nyttårsfeiringen.

Det var også uvant å være i et fattig land i Østen uten å se en tigger.
165 Drikkepenger tok ingen imot. Selv da jeg prøvde å vise takknemlighet for en
tjeneste på hotellet ved å by vedkommende hotellgutt en sigarett, ble jeg bestemt
avvist. Utlendinger kunne trygt bevege seg selv i storbyenes fattigstrøk etter
mørkets frembrudd uten risiko. Respekten for andres eiendom lot til å være vel
utviklet, låser og gjerder så vi usedvanlig lite til.

170 Alle skulle gjøre en innsats for det nye landet og det hastet. Mens man i Østen
ellers ofte finner langsiktige perspektiver, det man ikke kan gjøre i dag får vente
et år, ja kanskje hundre år med - var her alle hektiske. Man skulle videre.
Arbeidslønningene var lave, og selv om man var stolt over at de hadde økt noe,
175 ble det med enda større stolthet pekt på hva man ved nøysomhet hadde kunnet
bygge opp og bruke til investering særlig i nye produksjonsmidler, i
undervisning, i sosiale tiltak og helsevesen. Alt luksusforbruk ble sett på med
skepsis.

180 Et fjerde hovedinntrykk: Ulik mange andre revolusjoner, har den kinesiske
revolusjon ikke betydd et brudd med fortiden når det gjelder gammel kinesisk
kultur, filosofi, håndverk og livsform. Tvertom. Det var overalt å merke en
bevisst tendens til å knytte båndene bakover, tolke det som var skjedd før som
historiske forutsetninger og forstadier til det som skjedde nå. Kunstskatter, hvis
185 make jeg nesten ikke har sett noensteds, praktbygninger som templer og

palasser, var etter revolusjonen tatt vare på på ypperlig vis, og de ble brukt flittig i folkeopplysningens tjeneste.

190 Et siste hovedinntrykk, og utvilsomt voldsomt av dem alle, var virkningene i Kina selv av at landet fremdeles er utstøtt av det gode selskap av verdens nasjoner. Reaksjonene i Kina på denne isolasjonen og mindreverdighetsstemplingen var enda meget sterkere enn jeg hadde forestilt meg. Kineserne er et stolt folk. Det å «miste ansikt», det vil blant annet si ikke å
195 bli respektert etter verdi og betydning, spiller for dem kanskje enda større rolle enn for de fleste andre folk. Dette må også ses i lys av deres ofte bitre forhold, historisk sett, til Vestens land. Særlig mintes de med bitterhet opiumskrigene, de vestlige lands forsøk på å «åpne Kina» med sikte på handelsgevinst, de fremmede konsesjonsområder i havnebyene o.s.v. Da vi ble vist rundt i Sjanghai
200 så vi også den vakre parken nede ved havnen, hvor det ikke for så mange år siden sto et oppslag: «Hunder og kinesere har ikke adgang.»

Her er verdens uten sammenligning folkerikeste land, og allerede av denne grunn et land hvis skjebne - på godt eller ondt - i meget høy grad må bli
205 medbestemmende for hele menneskehetens skjebne, og så er det etter 11 års styre fremdeles holdt utenfor FN.

Kina er et underutviklet land etter den definisjon vi i dag bruker, d.v.s. et land med ensidig næringsgrunnlag, dårlig utnyttelse av sine naturlige rikdomskilder,
210 svakt utviklet teknisk produksjonsapparat, til dels meget tett befolket, og med meget lav gjennomsnittlig levestandard. Og mens vi alle i dag drøfter hvordan de rikere land kan hjelpe disse underutviklede land med heving av sin levestandard, er Kina berøvet muligheten for å komme inn under FNs, WHO's, FAOs, UNESCOs og de andre særorganisasjonenes faglige hjelpeprogrammer,
215 nektet mulighetene for internasjonal solidarisk hjelp utover det de kan få fra andre folkedemokratiske land.

Verre enn det: Mens verdenspressen er full av positiv interesse for fremgang i de andre underutviklede land, merker man for Kinas vedkommende ofte en dårlig
220 skjult skadefryd over de vanskeligheter landet har å kjempe med. Det er som mange i Vest nærmest på forhånd gleder seg over eller håper på at de ikke skal klare det.

Kineserne vet selvsagt meget godt at det først og fremst er USAs uforsonlige

holdning og den amerikanske støtte til Chiang Kai-shek på Formosa som hittil har hindret at de er blitt medlemmer av FN. Oppga USA sin motstand mot dette, ville Kina bli opptatt omgående. Derfor vender hele deres bitterhet seg mot USA. Man kan nesten si at de mere eller mindre har glemt sine andre
230 fiender. Selv overfor japanerne merker man ikke noen vesentlig aggresjon eller uvilje.

Men overfor USA føler Kina seg i dag i en slags krigstilstand. I hele Syd-Kina så man f.eks. militærvakter ved alle viktigere bygninger, broer o.l. Hvor mange
235 hundre protester Kina har sendt på grunn av overflyvninger av deres områder av fremmede fly, vet jeg ikke. Det tas overhodet ikke høytidelig i Vest, og det er sjelden det står noe om det i våre aviser.

I Kina i dag fortoner verden seg i sort-hvitt. Noen mellomting er det vanskelig å
240 forestille seg.

Enten man liker det eller ikke, og enten man forstår det eller ikke, gjør man best i å holde seg klart for øyet som en realitet at Kinas utenriks- såvel som innenrikspolitikk i høy grad blir preget av dette ene forhold. Man kunne nesten
245 ikke høre en kineser uttale seg om noe viktigere spørsmål uten at han kom inn på dette. Det er USAs uforsonlige holdning til det nye Kina som i høy grad ligger til grunn for deres fortolkning av den utenrikspolitiske situasjon, av det som skjer i verden og ikke minst av det som hender eller er hendt i Østen, i Laos, i Vietnam, i Korea, i Tibet og ikke minst opptatt er de naturligvis av den
250 amerikanske basepolitikken på Formosa, Okinawa og andre steder i Stillehavet.

Ensidig vil mange si. Urimelig ensidig vil noen understreke og riste på hodet.

Men la oss se sannheten i øynene. Vi blir vel alle under bestemte forhold
255 temmelig ensidige. Det er omtrent like lett i dag å få en god kineser til å innrømme at amerikanerne kanskje også kan ha gode egenskaper som det var under den tyske okkupasjonen i Norge å få en god nordmann til å innrømme at tyskerne også kunne ha gode egenskaper.

260 Eller la oss føre parallellen litt videre:

Hvordan ville det norske folk i dag reagert om Quisling hadde klart ved frigjøringen sammen med en del av hirden å trekke seg tilbake til en norsk

265 øygruppe, Hvaler, Lofoten eller Spitsbergen, hvorfra han høylytt erklærte at han
skulle gjenerobre Norge og hvor hans regime var støttet opp økonomisk og
militært av verdens rikeste land og største militærmakt. Og la oss legge til, det
ville altså i tilfelle være denne Quislings militærmakt på den norske øygruppen
med en forholdsvis befolkning på 50.000 mennesker som ville representere
270 Norge i FN og andre internasjonale organisasjoner.

Mange vil finne at denne parallellen går urimelig langt og det skal villig
innrømmes at den i likhet med andre slike paralleller har alvorlige
svakhetspunkter. Likevel tror jeg den er ganske godt egnet til å illustrere den
275 holdning man møter i Kina i dag når det gjelder den amerikanske
opprettholdelse av Chiang Kai-sheks regime på Formosa. I de fleste større parker
og andre steder i Kina i dag finner man store plastiske kart over øya Formosa
(eller Taiwan som den egentlig heter) med angivelse av folketall, råstoffkilder
o.s.v. I de statistiske oppgavene over Kinas befolkning regnes alltid
280 befolkningen på Formosa med. Den tanke at man skulle kunne ha to forskjellige
Kinaer, et lite på Formosa og et stort på fastlandet, avviste kineserne med den
største kraft.

Personlig har jeg alltid vært av den oppfatning at det å holde Kina utenfor FN
285 hører til de store feilgrep i historien, de feilgrep vi alle har betalt og også i
fremtiden kommer til å betale for. Oppholdet i Kina, selv om det bare varte 3
1/2 uke, har overbevist meg ytterligere om nødvendigheten av at denne
historiske fadese gjøres god igjen før skaden er blitt altfor stor. Det er på høy tid.
For ved å stille dette verdens folkerikeste og samtidig et av de fattigste land i en
290 slags skammekrok, i en særstilling blant alle verdens nasjoner, skaper vi i Vesten
nødvendigvis oppfatninger, følelser og reaksjonsmåter som blir mere og mere
inngrodd for hvert år som går.

Vi bidrar på den måten også til å kløve verden i to, for det er ingen grunn til å
295 tro at østens folk, Afrikas folk og andre folkeslag i verden, er villig til å godta
denne kunstige karantenen.

300

Kilde

Evang, Karl: Fred er å skape - artikler og taler. Oslo, 1964, s.139-148.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-nye-kina>

305

310

315

320

325

330

335

340